

Alliance

agriculture, land reform
& rural development

Department:
Agriculture, Land Reform and Rural Development
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

TAA IN DERE PITH KÄ
DERE KÄP NI DAAP
DΞENI JIΞEN KUN

Bok tenj puçor kaakni (min caa pay lat)

KAP, YEN KΞEL, GUUKNI KENΞ CUURİ IN JOAK

Ronnie Vernooy, Guy Bessette, Bhuwon Sthapit
with Anna Porcuna Ferrer

BOK

3

kä 3

**TÄÄ IN DERE PITH KÄ DERE KÄP
NĪ DÄÄP DΞΞNI JIΞEN KUN
BOK TENĪ PUÇÇR KÄÄKNĪ (MIN CAA PAY LÄT)**

BOK 3 KÄ 3

**KÄP, YEN KΞEL, GUUKNĪ KENΞ
CUURĪ IN JOAK**

Ronnie Vernooy, Guy Bessette, Bhuwon Sthapit
with Anna Porcuna Ferrer

The Alliance of Bioversity International and CIAT 2021

En maar tēekä t̄j gööl t̄jɲuan w̄icn̄j d̄jaal kene gūaath kuayn̄j tin puɔrke w̄icmuɔn ca ḡor thukä riikn̄j ke kuj dakä kä min camke m̄j r̄oŋ l̄at, r̄jēt joam ke ro, kuai tin bath kene j̄iäk pieny puɔr.

En ji maarä dierke n̄j d̄opn̄j puɔr k̄aakn̄j, piny keel ke min camke. Lät ney keel ke j̄idhoar, w̄ec, keel ke w̄ic t̄jɲuan kä ap̄ir̄ika, athia, am̄ani latiin amer̄ika keel ke kar̄ib̄jan, am̄ani lät tin l̄atke kä naath diaal kie tin lät buan ke, keel ke l̄aŋt w̄ec. Keel ke mäthn̄j, en nyuaak maaarä lät ken luot kä nyuoth ken pel cak t̄j r̄jētke n̄j min camke kene t̄aŋ in tē ke piny ke ȳö d̄ēē wicmuɔn tek, piēth kä dee naath miēth a c̄aŋ riit j̄jom ro.

En nyuaak marä ε cuɔŋ kel kä ḡor n̄acä puɔr k̄aakn̄j in d̄it̄ n̄j jen w̄icmuɔn kene nyuaak maarä ke kuj r̄oŋä kä min camke ke kor run̄j tin b̄j ben ke ȳö dee buoth jakä kuiy, rep kuan kene r̄oŋ miēth, am̄ani rep kuakn̄j tin t̄ēth̄j.

D̄jrie j̄iäk kä

<https://alliancebioiversityciat.org/>

www.cgiar.org

En l̄at puɔr k̄aakn̄j, piēth j̄iēen kene dep rey ε p̄ek m̄j d̄j̄it̄ kä kume cueey ap̄ir̄ika, tee ke luŋ ke kuj läthä n̄udä kene lät tin ca car ε rueey w̄ec läädä. Naar̄e l̄ad̄e kä c̄jok kä 27(1) (e) kene (2) kä n̄uɔt cueey ap̄ir̄ika min d̄ē “luot läädä n̄uɔtn̄j kene tin k̄ok̄iēn, rey kuakn̄j ke, en ȳö dee piēth n̄acä cuŋn̄j naath d̄jaal j̄iäk, en ȳö j̄iäk ken miēth”. Kä l̄at puɔr k̄aakn̄j, piēth j̄iēen kene dep rey, kä d̄j̄it̄ de ε l̄oŋ kä kuay tin puɔrke k̄aakn̄j, pual puany kene miēth, en p̄ek läädä kuayn̄j ca je th̄öp l̄at kä ȳö be lät tin ḡor w̄ec ke ke kuj yupä kuayn̄j tin camke d̄j̄l guic. Mem̄e mad̄e ke am̄ani lätn̄j kene läth duɔpn̄j tin guɔrke läädä, am̄ani lätn̄j n̄uɔtn̄j, pel kene guukn̄j am̄ani k̄aath k̄äap̄ä kuayn̄j tin camke kene tin piethke, en guēc kene yuɔp kuakn̄j tin jake kuay tin camke kene tin piethke kä n̄uan ke kuj jakä rikn̄j kä kuiy ke luäk tek kuayn̄j tin puɔr ke k̄aakn̄j.

En l̄at em̄e luäk ε l̄at gorä n̄acä m̄j r̄oŋ kä r̄jēt j̄joam ke ro, puɔr k̄aakn̄j kene r̄oŋ miēth, min l̄at ke ε muɔc n̄acä CGIAR ke mat lätn̄j t̄jɲuan. Ke ȳö d̄ēr̄i n̄ac m̄j d̄j̄it̄ j̄iäk, guj̄l <https://ccaafs.cgiar.org/donors>. En guēc in ca lat rey buok em̄e /ca je d̄ēē nar̄ a la c̄ar mat lätn̄j t̄j̄i tin la thugk.

En l̄at em̄e luäke je ε w̄iŋ läädä min k̄äap̄ lät raar kä kume muɔn Nedher (min mun ȳiow) kene Nuffic (min k̄äap̄ l̄at) ke luäk kä Orange Knowledge Programme.

© The Alliance of Bioiversity International and CIAT 2021

Headquarters
Via di San Domenico 1
00053 Rome
Italy
Tel. (+39) 06 61181

www.alliancebioiversityciat.org

Ca je l̄at ε: Luca Pier̄j̄ōt̄i

En Bok luoc̄e: Bij̄āny Kai Par̄āny, Aguth̄t̄j̄in̄ö Gatluak W̄icyiy keel ke K̄ēh Malow Bol

Kä ca je gūey thin ε Dr.Thal̄ay k̄aŋtir Jub̄aray

ISBN (bok 3): 978-92-9255-226-8

CĀATNĪ TIN CAA NHŌK RĒY BUŌK 3

Kum nhiam: En kaap bunä yupä dæni jïæn kä cïmentörö. Anna Porcuna Ferrer

Waregak in 4: manytap røy päärä kuayni. Anna Porcuna Ferrer

Waregak in 6-7: røy njäpä kuayni cïmentörö kene thuql manytapni. Anna Porcuna Ferrer

Waregak in 8: nuan manytapni røy njäpä kuayni kä cïmentörö. Anna Porcuna Ferrer

Waregak in 10: nyuqth manytapni göölj. Anna Porcuna Ferrer

Waregak in 12: luoc kene lat in latke ni kãp kuayni. Anna Porcuna Ferrer

Waregak in 14: päär kuayni tïgööl. Anna Porcuna Ferrer

Waregak in 16: yuq kuayni cïmentörö. Anna Porcuna Ferrer

Waregak in 18: kääp bunä njäpä kuayni cïmentörö mï nhok latde. Anna Porcuna Ferrer

Waregak in 20: njac kä tin ca nööj ε kuay mï røj ke luäk kä mat läädä. Anna Porcuna Ferrer

Waregak in 22: päär kuayni tïgööl. Anna Porcuna Ferrer

Waregak in 24: manytap in caar, min kãp jïdhcaar elqj. Anna Porcuna Ferrer

Waregak in 26: njäp kuayni manytapni ee wal. Anna Porcuna Ferrer

Waregak in 28: nuan manytapni min pïth røy dhcaar. Anna Porcuna Ferrer

Waregak in 30: røy njäpä kuayni cïmentörö. Anna Porcuna Ferrer

Waregak in 32-33: kööt nqaaari. Anna Porcuna Ferrer

Waregak in 34: ney tin cïanqe røy kaat njäpä kuayni. UBINIG

Waregak in 35: buan njäpä dæni jïæn tïguorij jïdhcaar kä burkina patho. Bioversity International/R.Vernooy

Waregak in 36: buan njäpä kuayni la laberandha, kene njkaraguah. J.I.Vásquez-Zeledón/PCaC

Waregak in 37: wïan yupä kuayni guatemala. Anna Porcuna Ferrer

Waregak in 38: buan njäpä røy cïer dolä kä cayna. China Farmers' Seed Network

Waregak in 39: buan njäpä kuayni gumbu kä cuëey aprika. Bioversity International/R.Vernooy

Waregak in 40: buan njäpä kuayni kabuohc kä yuganda. J.Adokorach

Waregak in 41: buan njäpä kuayni tampok. Bioversity International/R.Vernooy

CULTIVO: Maíz pinto
VARIEDAD: Pinto
COMUNIDAD: Nuevo progreso
PRODUCTOR: B-C-5

ṬṬṬ IN DERE ṬṬOKNĪ KÄ DERE KÄP NĪ ḬṬṬṬP DḬḬNĪ JĪḬḬN KUN

TIN TEE RḬY BUṬK

ḬṬc ke kui riali buṬk eme ikä ke kujy cienḬe kä
jḬdhöörĵ ke ḬṬp dḬḬNĪ jḬḬḬN

Tin bum ḬṬcdien

KṬp, yienkeel, pḬl kenḬ
cuurĵ min jṬak

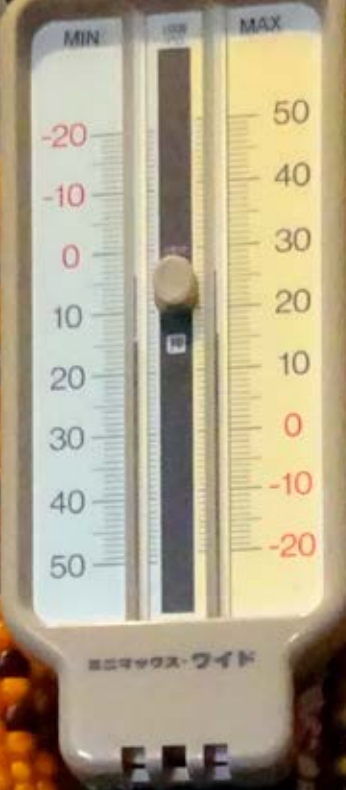

BOK 3

ΚΑΡ, ΥΕΝ ΚΕΕΛ, ΓΥΟΥΚΝΙ
ΚΕΝΕ ΟΥΟΥΡΙ ΙΝ ΟΑΚ

Min görkə i bi ney ε nyuak ke ye keel

Dëe ney ε nhok en yöö banε nyuaak ke guath tin thiak ke kap bunä njäpä kuayni: ruecde, tin gööre, ke kujy mat cäärä kene luäk, taa in guure ni nuot kene taa in dëe gca ke je kene tade thin. Eciε buan njäpä kuayni goore naath të kap ke je gca amäni guur lät goyni ke.

1. Kap buan njäärä dɛɛni jɛɛn

Buan njäärä dɛɛni jɛɛn la kap ke je ε buan mi ca kuany ε naath rɛy bunä.

En buan, guiye lat in latke ke cän keɛliw, cët ke guër, nyuak läädä kä naath djaal, pɛl, kap yɔwni, ruɔl kene mat nath.

Kap ke duɔlä bunä niɔian kene duɔl jibunä djaal ke ruɔn ε latdien bä.

Ken buan käärä jibunä matde män kene wutni tin tɔ puɔɔr kaakni, njac kä tin nhok ken ke kene latdien ke kuyi yuupä dɛɛni jɛɛn amäni en lat puɔr keɛliwde.

Kä thaj wiɔni, en kap bunä ε lat mään kä rɔ ke yoo ke ken tin leny ke naath ke yuɔp kuakni.

FRESQUERA
Beleuzo
Feria de Agrobiodiversidad
e Intercambio de Semillas

1. K̄ap būan n̄ääpä d̄eenī j̄īeen

En būan in k̄ap n̄ap d̄eenī j̄īeen **lätd̄e nyuaak n̄äcä ken̄e läär b̄ä**. Dūop tin lät ke j̄e ken t̄itī:

- √ Gūer d̄eenī j̄īeen kie līeny dien gööl̄i a päär, min nyuak j̄ikāaknī n̄äcdien ken̄e j̄īek kuaayä guāath n̄ääpä.
- √ Lätnī ken̄e rīalī nyuuthä j̄ikä, c̄et ke mat keel ke duel ḡōr̄ä j̄ikāaknī.
- √ Guīl j̄ikāaknī t̄igööl ke r̄o dhöör̄i tin n̄ōan ken̄e tin thīak am̄anī wīan n̄ääpä kuaynī

Dee lät p̄ēlä l̄at ke mat keel ke duel ḡōr̄ä j̄ikāaknī, būan p̄ēlä, kie j̄ikāaknī t̄i ca muoc ke l̄at, ke luäk k̄ä läät in d̄elij̄en r̄ey dh̄ōaar ke l̄at keel ke būan n̄ääpä kuaynī.

Ken lät p̄ēlä t̄e mek kuaynī th̄in ken̄e dūop tin n̄aap ke kuay, t̄āa puclä, ḡor piny, reep kuaynī ken̄e cuurī, t̄īet d̄ääkä kuaynī.

2. Tin nanke kene gɔɔy

Tin nan kuak laätdä ke, la muɔn ke ke ε laät raar, mat tētni jidhɔaar ke kuak laätdä, piny kene lat

Thaŋ buaŋ nääpä kuayni tuɔke lat ke yiow kuayni ti tot ti dee 1000- 2000 yiowni amerika cuop. Thaŋkien ca yiow tukä tii cuop ke 5000- 15000 yiowni amerika jiek.

Ɛ ni yöö buaŋ nääpä kuayni /**ce gɔr ni kuak laätdä kä rɔ**, dunde yöö gɔɔre **luän nath bä**. Duel gɔɔrä jikaaḱni, laät wēc, yuɔp, kene laät tin latke gör näcä, mat lätni wēc kene röl diaal tin /cɪ tɔ a kume, amäni mat gɔɔrä näcä rölä diaal dee njic pelä mun amäni guiy thin guathni ti nuan, cētke:

- Pual pieny kene kuay
- Kaḱ dēni jien, puɔrien kene kɔkdiēn
- Gör näcä nuan kuayni, mek kä tigööl kene dääke rɔdiēn
- Gɔr läärj piny kene jakdiēn kä tēthin.

2. Tin nanke kene gɔɔy

Thaŋ buaŋ ɲääpä dɛɛni jɛɛn jidhɔaar thɛc ke yuor yiowni piny kä buaŋ ke ruɔn, tin jake ɲap kuayni kä tɛthɪn, kie läär luthä ciɛɲä. Thaŋ buaŋ ɲääpä kuayni ti tot tin tɛke ɲac mi roŋ kapke yiow yiithä tin thöpke ke ɲuɔl in luocke thɪn ke kɔr guath mi tot kä ney dɪaal tin tɛ rey bunä. Ɛ puc, ciɛɛn tin /ci gɔw jɪɛk ken duɔɔr rey yiowni ti cɛtke tɔ.

Ke ɲacda, ɲacney ɛ en yöö **gɔy buaŋ ɲääpä kuayni ɛ:**

- ✓ Päär neɛni dɪaal
- ✓ Yuɔp yiowni mi gɔa kene kuak tin kɔŋ
- ✓ Dɪɛc läätdä kene wiɲan mään a la ɲaap kuayni ti gɔw.
- ✓ Mat keɛl ke laaɪ tin tɛ rey dhɔaar mi bum
- ✓ Cuɔm puɔɔri käakni niɲɪaŋ.
- ✓ Rep bunä ke rɔ a määth kä niɪ niɲɪaŋ
- ✓ Guur lätni ruɔl kuayni ti gɔw, yuɔp kene ritni kuayni
- ✓ Lätni maarä ke rueec tin tɛ dhɔɔr kene mat lätni tin /ci tɔ a kumɛ

3. L̄at maarä

L̄at maarä ke l̄at t̄i gööl t̄i n̄uan, amäni n̄aap kuayni t̄i k̄okien, **d̄ere luäk el̄oŋ** **kä kap buan n̄äapä kuayni.**

Mat cääri ḡoa ε, ke l̄at buan n̄äapä kuayni kä th̄ope t̄aa j̄iēcä peli tin jakε n̄ap kuayni kä t̄ethin.

Mar tin ca l̄at ε buan n̄äapä kuayni ke tin ca l̄at keel ke duel ḡoŋrä j̄ikaakni, l̄at tin t̄e rey dh̄oaar, kuäär in k̄äap dh̄or, keε mat lätni w̄ec kie röl d̄jaal tin /ci t̄o a kumε.

Guäyini keel ke j̄idhööri tin k̄okien ḡoa ε l̄oŋ. Ci ney ε j̄iēc en ȳöö guäcni n̄äcä kä puoŋr kaakni keel ke puoŋr kaakni tin k̄oŋ, n̄äc mi roŋ, c̄ar tin ḡow, amäni kuay, ḡow ke el̄oŋ. Thiak ε el̄oŋ en ȳöö n̄acne n̄oani kä ricni k̄on.

Buan n̄äapä kuayni d̄ere ḡoy j̄iēc b̄ä kä maar ke ney tin l̄atke mat c̄ari rey dh̄oaar kie w̄ec keeliw amäni rueec ke j̄iēkdien ke n̄iēc keε j̄iēkdien ke luäk.

3. Lat maarä

GUËR PÄÄRÄ KUAYNI

Päär kuayni ke ruon dère lat bunä njäpä kuayni luäk, cětke lär nath lär, yuop kenε ritni kuayni. Ney tin kapke buan njäpä kuayni guerke päär kuayni keel ke luäk kä läät in dëliden rey dhooar kie jidhooar tin tɔ laät kä nhooke lat εme. Jikääkni tin nhooke mat ke rɔ läädä εme dee ciöotkien goar piny ke bööth, ε buan in kaap puop kaakni.

Guuath päärä kuayni, dëe jikaaakni teke wian mi roŋ mi jak kuaykien kä joc ke kuiy kä yöö mi ci jaal bën dee kuay tigööl nen. Dee dey jiseen ŋap njäpni rey kie raar wic nak kie piny, cětke taä in tedhooar. Goa ε en yöö dëe nen kuayni thjak kä ci naath rɔ dëe guong elon mi guey ke ke. Ney tin guer ke kuay /ca dëe jak ni nen kuayni kä thjak kä roa, dunde yöö amäni ritni kuayni dee je jak kä thjak bä.

Ken ney tin guer ke kuay dëeken muc thöp ke kujy kuayni tin ca jak kä joc agoa ke kujy luthä luänjä jikaaakni tin lat ε bum. Lat ke memε ke kor läärä min ca lar naath agoa anuot /kan päär kuayni ni lat. en muc dère a nyuuth ke waregak kie muc mi tot mi ca rialikä ke taä in teke ney tin guer ke lat εme.

4. Guukni̇ kenė nuɔt

Ke tuk läädä, nhok̄ neȳ ε en̄ γöö deë buan̄ njäpǟ kuayni̇ **nut̄ lat̄ min̄ nyuoth̄ guukni̇ kenė nuɔt**. Mi̇ rɔ̄ɛ, deē nut̄ thöp̄ rueec̄ dhɔ̄aar̄ kē γöö deē jε̄ nhök̄ lat̄. Memē nyuoth̄ ε̄ ni̇ luth̄. Kǟ thaj̄ wicni̇, en̄ buan̄ njäpǟ kuayni̇ läädē eni̇ mi̇ cā nhök̄ lat̄ ε̄ kumē węc̄.

Nyuɔth̄ luthǟ tin̄ kɔ̄kien:

- ✓ Maar̄ in̄ thiak̄ ni̇ jen̄ kē njap̄ kuaayǟ węc̄
- ✓ Guil̄, kǟ dīt̄ dhɔ̄aar̄, dīt̄ węc̄ kenē dīt̄ tin̄ bāk̄ wicni̇ tin̄ kɔ̄kien
- ✓ Muc̄ kē kujȳ läätdǟ mi̇ bum̄
- ✓ Läär̄ lär̄ kē mat̄ cääri̇ guathni̇ guukni̇ tin̄ kɔ̄kien
- ✓ Muc̄ yiowni̇ kǟ mat̄ lätni̇ tin̄ tē̄ reȳ dhɔ̄aar̄ kenē węc̄ keeliw̄ kiē muɔc̄ rölǟ djaal̄
- ✓ Däc̄ reȳ jɔ̄am̄

4. Guukni̇ kenė nuṭ

Guukni̇ kenė nuṭ tin luṭ kė ni̇ mat lätni̇ kiė mat j̇k̇ȧkṅi̇ deė kė laṭ ḃä k̇ä bun ṇääpä̇ kuayni̇.

Deė ti̇ti̇ laṭ ε̇ ken:

- Gaṇ̇ kenė lutḣ ṇudä̇
- Luäk̇ kė ṗel̇ kenė yi̇ow
- Guṇ̇atḣ kė k̇ok̇ kenė k̇ök̇ ḋeeṅi̇ j̇i̇eeṅ

Kä̇ thaṇ̇ wi̇icni̇, laṭ puṭ̇ k̇ȧkṅi̇ maḋė bun ṇääpä̇ kuayni̇ ṙeẏ lätni̇ kenė ċärkė alȧ ṗël̇ kė kuj̇ẏ ṙëepä̇ j̇iek̇ ḋeeṅi̇ j̇i̇eeṅ ti̇ ġoẇ kenė yuṭ̇ kuayni̇ tiṅ pitḣ dḣoṭ̇

ε̇ ċȧaṙ mi̇ ġoȧ eṅ ġööṙ k̇ä̇ ẏö̇ö̇ ε̇ guuk̇ kenė ṇuṫ iṅ ṇaadieṅ maṫ ṙȯ buṇ̇ ṇääpä̇ kuayni̇ duṅ.

5. Gaṇ bunä ṇääpä kuayni thīn

Gor kəondiaal niḡ buṇ ṇääpä dɛeni jɛen mi rēep rɔdɛ kə tēthīn. Kɛ kuyi ɛmɔ, dɛnɛ **gaṇdɛ thīn** laṭ, kə goa lätni dɛ niḡ tukä bunä. Tɛkɛ guath ṇuaan tiḡow kɛ kuyi gaṇä dɛ thīn:

Naath

- Kə kuak bunä ṇääpä kuayni, ɛn pəl ṇäcä min ca jīäk kə ca laṭ ɛ naath cɛ laṭ mi bum laṭ kɛ kuyi gaṇä gooyä dɛeni jɛen thīn. Pəl ṇäcä ṇukä goa ɛ.
- Min goa in dɔdien ɛ kuyi guäälä kuäärä kɛnɛ ṇäc, amāni pəl ṇuētṇi tin ci jāāny. Mat dɛ ṇuētṇi mään kɛnɛ ṇuētṇi dhooli bunä niḡ tukä.

5. Gaṅ bunä ḡääpä kuayni thṅ

Duḡḡp läädä

- Lät tṅ lēylēy keṅe luṅ kaṅni ke keṅ tin nyuoth ke buṅ ḡääpä deṅi jṅeṅ tṅ ruacke rḡ.
- Duḡḡp tin ca ṅalṅkä ke kuṅ nyuakä madä cääri ε jṅ bunä dṅaal mat ke rḡdien jäänyä bunä ḡääpä kuayni.

Gḡy kiε rḡḡ kääpä kuakni

- Thṅ bun ḡääpä kuayni puḡrke kä kḡake dey jṅeṅ tṅṅuan ke kuṅ rḡḡä yṅowni. ε duḡḡp in mith tēthṅ nyḡk ḡḡak ke ṅḡḡḡ?

Guuk keṅe ḡuḡt

- Wiṅni tṅṅuan, ḡḡp deṅi jṅeṅ gḡḡe ḡäc keṅe gḡr piny wiṅ ḡuḡtni ḡḡuot / kaṅ ke luäk ṅi jṅek. Luḡḡk tṅṅuan jāny ke ε /ca luäk thḡp mat lätṅi tin /kaṅ gḡḡr piny wiṅ ḡuḡtni.

ΞΝ THUOL IN JOAK

Κε guāath, mi tōt guəynə
min cīkōn ε thuk rəy
buəkni tin tiəni dīk tīti

ՈՒՇԿ ԿՅՑ 1: ԳՕՐ ՂՅՑՅ ԴՅԱՆ ԿՅԱՅՆԻ ԿԻՆ ՍՅՉՐԿԵ ԿԵՆԵ ԼՅՐ ՆԱԿ ՈՅՑ

- ԳՕՐ ՂՅՑՅ ՂՅԱՆ ԿՅԱՅՆԻ
- ԼՅՏՆԻ ԴՅՍՐ ՂՅՑՅ ՄԻ ՐՈՂ
- ԳՅԵՑ ԿՅՂ ԻՆ ԿԵԿԵ ԿՅԱՅ
- ԼՅՐ ՆԱԿ ՂՅՑ

ŊIIC KÄ 2: LÄTNĪ BUNÄ ŊÄÄPÄ DEENĪ JIĒEN

- Mat cārĭ ke kujy läät dä bunä ŋääpä deenĭ jiĒen
- Gör luäkä
- Mek wĭan in tē buan ŋääpä thĭn
- Cuom kene guēr jĭkaaknĭ ke kujy läät dä bunä ŋääpä deenĭ jiĒen
- Guēr ŋĭcä

DIIC KÄ 3: MAT CÄRÄ KE KUIY LÄTNI TIN BI BUAN DÄÄPÄ KUAYNIKUN KE LAT

- Yuop kuayni
- Jak ritni kuayni kä roŋ kenε taade thɪn
- Wian jjiēcä jidhoar

DIIC KÄ 4: MAT CÄRI KENE KUENY KAATHNI KE TUK NÄÄPÄ KUAYNI

- Çar ke deeni jien tin gööre yuopdien rey nääpä deeni jien kun o
- Gör kene kueny kaathni ke näc kä yöö gow dey jien.
- Guër gōrā kuayni tin pay jiek rey nääpä kuayni
- Ciën nääpä kuayni min luot ro kene duop tin jake kuay kä puoth, puol kä roḡ.
- guëy gōcyä kuayni niçian
- Çar ke kujy nyçak piithä kuayni
- Mat guukni kene nuot piny tin luotke gujl kuayni guḡath nääpä

DIIC KÄ 5: KAP DÄÄPÄ DΞENI JIΞEN JIDHOAAR

- Lätņi buņ kääpä keņe buņ kie bun pelä tņuan
- Gör kä tee ca naņ keņe kuak
- Jjiek luthä keņe luäk ala mat läätđä mĭ ca nhök

DIIC KÄ 6: JIËK LUÄKÄ KENE YEN KÆEL

- Luth gooyä maarä
- Guër ritni jikaakni ke jikaakni
- Jiëk guukni kene luäk rutni kä rueec dhooar kene kume wëc

DIIC KÄ 7: GUUKNI KENE NUOT TIN JAKE NAP DEENI JIEN JIDHOAR KÄ TETHIN KÄ GOW KÄ RON

- Gör, guukni kene nuot wec ke kujy luthä kene yiän ni tukä
- Jjiek luäk peli kene yiw
- Gör duopni tin koake ni kuay

DIIC KÄ 8: JAK BUNÄ DJÄÄPÄ KUAYNI KÄ TËTHIN KE GUÄATH MI BÄÄR IN BI BEN

- Däc kä yöö luaj nath, duop läädä, näc kääpä kuakni, kene guukni kene amäni luäk kä nuot i kene thjn
- Däcde en yöö be jääny ni tukä bunä njääpä kuayni

Κε kuiy νεενι tin ca bok gɔr

Ruuniεy Bernɔy, tek göli wicni tj ηuan, Wageniηen, kä mun Nedhder.

Cuo Ruuniεy rɔ mat tek göli tjηuan κε pay wäl kä ruɔn 2011. Cε lät kä thiëyni tin thiak κε yuɔp κene kap kuayni puɔr tin gööl κε guaath mī lëny run tj 25 wicni tj cëtkε Butan, Caina, Kölömbja, Kuba, Hondurath, Mɔηölija, Nepal, Njkaragua, cuëc Apirika, amäni Biεtnam. Lade diire ni duɔp tin dee guɔr κene ηuɔt tin gaηke kuay κene cjaηdien a goa kä wian in pithke thin κie tin ca κε ηap thin.

Gëÿy Bεthεts, ramin thiεcke, kä Gatinew, Duεbek, Kanada.

Ci Gëÿy lät kä lätni ruac, ηac ciεηä nath, amäni kap kuakni kä Apirika κene cuëc-känyä caη kä Athia. En täme, luäk ε tuk tēkä göli tjηuan tin thiak κε taη in tēke dey jjeen.

Buwɔn Sthapit (cäärä dε)

Piith jjeen ni Buwɔn, made rɔ tek göli tjηuan wicni djaal κε ruɔn kä 1997 ala ramin ηac yuɔp kuayni wian in piεth κε thin, min ca κɔn lat kä Maleythia, κε κɔre kä Yindia, kä amäni liade κε pay bädäk κε 2017, kä Nepal. Nhökde κε ηac mī rɔη ε kuiy duɔp nyuakä κε gör κene cjaη tek göli tin puɔrke, jak kuayni kä gɔw ε naath djaal, wian in puɔrke κε thin amäni yuɔp kaakni, kaak tin tēcäη, kap kaakni tin mat jidhɔar amäni ηaap kuayni jidhɔar.

Ana Pɔrkuna Pεrεr ε ramin gɔr nhök pεelä (Phd) kä duël gɔrä barcelona in diit ni jen kä Thiρeny. Cε ηäcde gɔr κε kuiy ηäpä kuayni jidhɔar κene gɔy tin ciκen κε mat ciεηni tääkä jidhɔar in cɔalke i Thiεria, pääm Guatemala, κε luäk kä tek göli wicni djaal.

Jen thuɔk buɔk tēdä ε neme

*Dathkɔ je en yöö ce ye muoc tuk ηjic ηäcä ke
lätnj̄ kene luäk ηääpä kuaynj̄ j̄idhɔar.*

Guic ney ye ban ke tuk ηääpa kuaynj̄ j̄idhɔarun!

Alliance

The Alliance of Biodiversity International and the International Center for Tropical Agriculture (CIAT) is part of CGIAR, a global research partnership for a food-secure future.

<https://alliancebiodiversityciat.org/>

ISBN: 978-92-9255-226-8

RESEARCH PROGRAM ON
**Climate Change,
Agriculture and
Food Security**

nuffic
meet the world